

BORS MIHÁLY BÖCSÜLETE.

Kint akkora szekeret rakott, mint egy emeletes ház. Lappangó, nagy dühe a munkában robbant ki, csak úgy ropogott kezében a villanyél s a béres alig győzte kapkodni a földobott kévétet. Öregecske ember volt már s csak dörmögött:

— Ölég lehetne mán.

A legény csak rakta s nyakas szavak csaptak ki belőle:

— Majd azt én mondom meg, Gyuri bátyám.

S csak dobálta.

Hogy elfáradt, fölrakta az ökrökre a jármot, fölmászott a szekér tetejére, elindította őket, kalapját az arcába nyomta s hanyattfeküdt a meleg kévén. Egy szót se szólt. Csak feküdt s úgy járt benne föl-alá a dühe, mint egy fojtogatás. Hogyne. Tegnap este beállt birkózni a cirkuszba s maga se tudja, hogyan, valami igen fájdalmas furcsán elkapta a cirkuszos s őt, ifjú Bors Mihályt, ki félkézzel emelgeti a masinánál a zsákokat, úgy odavágta, hogy a nyaka még most is fáj tőle. Ez volt a mérge, ami nem hagyta nyugodni.

Az öreg egy-egy szál szalmát rágicsált a nagy szótlanságban, levette a kalapját, belenézett, meg föltette, nézte a csöndben forrongó legényt s hármat is kanyart a bajuszán, mire megkérdezte:

— Mi bajod mán? Úgy hallgatsz, mintha akasztófa alá vinnének.

Muszáj volt már a szó s jobb híján ezt bökte oda. Tette, mintha nem tudná a nagy méreg okát s várta a feleletet.

A legény csak hallgatott, mintha nem értené.

Az öreg másik oldalról kezdte:

— Ládd-e, nem megmondtam. Ronda fortélyos népség az. Ösmerem én. Hiába vagy ott erős. Megkap csak valahol, pöndörít egyet s úgy odakeny, hogy a lélekzeted is eláll.

Megint nem jött felelet, de az öreg csak folytatta:

— Apád is nem megmondtá. De az Isten se beszél neked, ha egyszer valamit a fejedbe vettél. Mész, mint ha okosabb ember nem is vóna nálad.

A legény nyújtózott egyet, feje alá nyomta a karját, de nem szólt.

Az öreg csak eregette a szavakat:

— Hát ezt elkerülhetted vóna. Mer szó, ami szó, szégyen, akárhogy forgatja is az ember, böcsületre megy, pláne, ha valaki ilyen híres legény, szeretős, legénykedő. Nem jól eshetik az embernek ilyesmi.

A legény fölmordult. Csöndes volt a hangja, de érzett, úgy lappang benne az indulat, mint harapós kutya a kazal mögött.

— Gyuri bátyám.

— No.

— Csak aszondom, foggya má be a száját.

Az öreg szégyelte vén létére a rendreutasítást, hát szörnyen méltatlankodva kérdezte meg:

— Aztán mér? Nincs igazam?

— Igazának igaza lehet, de amiatt én úgy vágom le innen a szekérről, ha sokat abajgat még, hogy lepedőbe hozzák haza.

Már bentjártak a faluban. Hogy befordultak az alsó utcába, szekér jött velük szembe; a Komondi István Ferkó ment új fordulóért a Packalóba; legénytársa volt a mérgelődőnek, jópajtások kocsmába, leányok körül, de most hogy eldöcögött mellettük, megismerte az ökröket s fölkiáltott a szekérre:

— Miska te! Fáj-e még a nyakad?

A legény morgott egyet:

— Nem fáj úgy, mint a tied, ha egyszer képenyallak.

Az öreg elhúzta a száját, nevetett magában a legény szörnyű dühén, vén szemeiben fölnéesség bujkált, az öreg paraszt szélesmedrű nyugalma s csak vizsgálgatta közben a papucsa orrát.

A legény észrevette az öreg mosolygását s odavicsorított:

— Mit vinnyog maga meg? Azt hiszi, nem látom, hogy röhög rajtam? Könnyű magának. Eszik, alszik, rámtolja a nagyobbik dógot, járatja a száját, kajabál, mikor semmi baj sincs, ilyenkor meg röhög. Jobb vóna bizony, ha az ökröket takarítaná meg rendesebben. Most is olyanok, mintha egy hete vakarót se láttak vóna.

Befordultak a kapun, odajártak az asztag mellé, ledobálták a szekeret. Hátrább ment a masina: a rozsot verették s Mihály, ahogy a szekérről végzett, odament. Izgága volt nagyon, elkeseredett, szégyelte magát, de ottjárt védekező muszájdölyffel: csak azért is hadd lássák, csak azért is ő itt az úr, majd megmutatja. Meg-megállt, oda-odanézett valahová: harapós volt a szemjárása, látszott, hogy rettenetesen szeretne belekötöni valakibe, de rendesen ment a dolog, hát nem szólhatott. Ez is csak bősztette. Elfordult s hosszú léptekkel megindult a szilvás felé. Egy gazdátlan gereblye ott hevert a kazal mellett s ez minden mérgét kirobantotta.

A leányokra csattant:

— Ezt a gereblyét meg majd én rakjam el innen, mi? Tegnap egy petrencerúd törött el, ma meg majd ez lesz a kutyáé. Az Isten se győz szerszámmal benneteket. — Szólt, a kazalba dobta a gereblyét s odább ment. Már a szilvás kerítésénél járt, mikor hallotta:

— Mi baja van a Mihálynak?

Valamelyik leány kérdezte. Az öreg György meg az asztagról kiabált vissza:

— Eszi a fene a cirkusz miatt.

Összevihogtak a leányok.

Hallotta, visszalépett. Odaállt a masina mögé. Fölnézett. Kemény volt a nézése, mint az acél s visszahúzott öklök feszültek benne. A gazda volt. A százötven holdas, aki dolgoztat. Az úr. Odamondta rettentő dölyfösen:

— Jó lesz, ha befoggyátok a szátokat.

Erre csönd lett.

Még ott állt egy darabig zsebetett kézzel, aztán dél lett, megette bent az ebédet s délután még hármat fordult a szekérről. Egy szó se esett. Megint György ment vele, de a legény úgy hallgatott, hogy látszott, szörnyű izmokat tart féken a hallgatása, hát nem merte piszkálni.

Vacsora után vagy félórát könyökölt az asztalon, aztán fölvetta a

kabátját s kiment. A leányhoz akart menni, de fele úton meggondolta magát, visszafordult, bevágta az ajtót, befeküdt a kazalba s elaludt.

Másnap alig pitymallott, már hallatszott, hogy veszekszik az ostorosgyerekkel, valami kintfelejtett láncért szidta kegyetlenül s egész nap úgy dolgozott alattomos nagy méreggel, mint egy nekiszabadult masina.

Harmadnap vasárnap volt. Egész nap kint feküdt a szilvásban — az öreg Bors háromszor-négyszer is kitekintett — s olyan volt, mint aki valami igen pogány dolgot tervezget. Az ebédnél az öreg a másnapi takarodásról ejtett próbakép egy-két szót, a legény elfogta őket, felegetett rájuk (a cirkuszról egy szó sem esett köztük; tudta az öreg, hogy igen fájdalmas része ez a legénynek, hát nem emlegette), úgy látszott, megbékélt már s elfelejtette a mérgét. Este megetette az állatokat, rendbetette magát, evett is jócskán a vacsorából s elkészülődött. Az asszony aggódott még egy kicsit s megkérdezte:

— Hová mész, Miska?

Már az ajtóból felelt:

— Körülnézek egy kicsinyt. Egész héten dolgoztam, mint egy ló, kinézem egy kicsit magambul a fáradtságot.

Kilenc felé volt már az idő, mikor a Papp Mihály kocsmájánál megállt. Mellette a marhavásártéren állt a kivilágított cirkusz s csak ökölbe szorult a keze, ahogy arra fordult. Lökött egyet magán s harapta a szót:

— Megállj, komédiás.

Csak úgy a vállával tolta be a kocsmajót. Senki se volt bent, hát odatámaszkodott a lécsöntés falának s kiáltott:

— Mihál bátyám.

Az öreg kintjárt az udvaron. Muzsikáltak kint, tánc volt, de hogy valaki bent kiabált, bejött. A legény ráköszöntött:

— Jó estét.

Kezefogtak.

— Aggyon három decit, Mihál bátyám.

Elnyújtott lábakkal odatelepedett az egyik asztalhoz. Az öreg megkérdezte:

— Tánc van, mér nem mész ki?

— Jó nekem itt is — bökte oda.

Az öreg vállatvont, kiment.

Mire visszakerült, a legény végzett a három decivel s újat kért. Az öreg is töltött magának s melléje ült. Láttá, hogy igen nagyokat gondolkodik a legény, a szemeiben nagy borulások bujkáltak, hát megakarta tudni, mi készül a nagy csöndesség alatt. Megkerülte.

— Hát milyen lett a termés, Miska?

— Köszönöm. Harmincnyolc körösztönkint a rozsbul.

— Ölég jó ebben a szárazságban. Akár ihatnánk is rá egyet.

— Ráérünk, Mihál bátyám. Egy kis dógom vóna még előbb.

— Mi dógod? — érdeklődte az öreg.

— Egy kis dógom. Milyen lehet a dolog? Dolog.

Megakadt a szó. Az öreget hívták, kiment. Jó negyedóra beletelt, mire megint leülhetett. Hallgattak egyet s a legény, mintha csak most jutna eszébe, megkérdezte:

— Hallom, idejár a cirkuszos is?

Papp Mihály kezdte pedzeni az igazságot. Ránézett a legényre, hallgatott egy jelentőset, de csak odatette:

— Ide néha. Mér kérded?

— Csak úgy kérdeztem. Tuggya fene.

Kis idő múlva megint megszólalt:

— Aztán ilyen tájban is begyün az ide?

— Be hát. Mindenkié a kocsmá. Akkor gyün, mikor akar tizenkettőig.

— Nem azér mondom.

— Hát mér? — faggatta az öreg.

— Csak úgy mondom.

Ivott.

Pogány zivatart szagolt az öreg. Tudta már, hogy a cirkuszoszt várja a legény, hogy ez lesz a dóga, érezte, hogy itt a bajt már alig lehet ki-kerülni, hát rendre akarta csillapítani a legényt.

— Csak amondó vagyok, Miska, itt az én házamban verekedést ne kezdj.

Az dacosra lobbant.

— Ez nem a maga háza. Ez kocsmá. Mindenkié. Azt teszek, amit akarok. Bort adjon inkább.

Az öreg elvette a poharat, tele öntötte, odatette. Alig hogy odatette, jött a cirkuszos. Még állt az előadás, de ő már szabad volt, hát átjött. Köszönt, leült a sarokasztalhoz. Három decit kért. Mihály rá se pillantott. De hogy arra jött a kocsmáros, csak lesöpörte kezével a tele poharat. Síma volt a gesztus, egyszerű, széles, mint a kaszalendítés, de irtó gögös és betyár. És kihívós. A hangja úgy jött, mint egy döbbenetes izom lassú mozdulása.

— Nekem litert adjon, Mihál bátyám.

Az öreg odaadta s odaállt a söntésajtóba. Láta már, hogy itt komoly dolog készül, hát bent maradt villámhárítónak.

Ittak mind a ketten. A cirkuszos félszemmél figyelte a könyökölő legényt s az oda se nézett. De minden ízével tudta, hogy ott a másik, minden mozdulása olyan volt, mint vihar előtt a mező: fojtott, komor és várakozó. Egy nagy fenyegetés volt, ahogy ült, a hallgatása is kiáltás, a mozdulatlansága is lendülés, ökölbe szorított keze a fejét támogatta s a feje, inas, tömött tatár-feje kemény volt és dacos, mint egy vastömb. A cirkuszos trikóban volt, meztelen karján dagadt a kitornászott izom, de nyugtalan volt egy kicsit, érezte a roppant feszültséget, hogy itt vártak rá s a hangtalanság, ez a lappangó roppant düh furcsa volt a félsötét kocsmaszobában. De ivott és várt.

A legény a végefelé járt az üvegnek. Csöndesen letette a poharat, nyújtózott egy ropogó lassút s fölállt. Odanézett a cirkuszos legényre, mustrálgatta az ujjatlan trikóját s tempós tompa hangon bökte ki:

— Nem tom, hugyan járhatnak ilyen rongyba az emberek, Mihál bátyám?

A cirkuszos látta, hogy bele akar kötni s úgy tett, mintha nem értené.

A legény a nyakára kapcsolta a két kezét, igazított egyet magán s hogy nem kapott feleletet, tovább folytatta:

— Nem tuggya, Mihál bátyám?

A cirkuszoszt is bántotta a legénykedés s odadobta:

— Ahogy mándliban meg csizmában.

Mihály irtó sértődötten fordult hátra s komoran tagolta a szót:

— Nem kérdeztem.

Aztán, mintha semmi sem történt volna, csúfolódó hangon folytatta, de már ott csiklandott az indulat a torkában:

— Mer én föl nem venném az egész cirkuszér se.

— Én se azt a rohadt csizmát.

Ezt a cirkuszos mondta.

A legény hátrafordult, fölívta a fejét, kihúzta magát. Olyan volt, mint az Isten, mikor teremt. Összeszorított arcán élessé váltak az izmok, szuszogva szíttá kiloccsanó dühében a levegőt s megszorult ökölben a keze, ahogy meglódult a másik felé. Mire odaért, már az is állva várta.

Fél lépésre állt meg tőle a legény s úgy esett ki szájából a szó, mint a láng.

— Nem kérdeztelek. Itt csak akkor beszélhetsz, ha kérdezlek.

Az is lobbort vetett s vicsorgatta:

— Mi?

— Ha kérdezlek, бүдös. Ha kérdezlek. Érted?

S az arcába vágott.

A cirkuszost egyszerre előntötte a vér. Megtántorodott, de hamar észbe kapott s visszavágott. Talált is, de Mihály talán nem is érezte. Csak a dühe zubogott benne. Ment, mint egy megvadult barom, ütötte, verte, vágta, csépelte a cirkuszost, szörnyű indulata ki-kibugyogott a száján, nem nézett se Istent, se embert, csak ütött, ütött, fejet, gyomrot, mellet, ahol ért, ahol talált. Nem engedte magához féni, csak verte. Mint a csép. Mint a pöröly. Itt már csak erő volt s az zuhogott belőle, mint zsilipen a folyam.

Az öreg lelkendezve szaladt ki az udvarra:

— Hé, gyertek be. A Boros Miska mingyá agyonveri a cirkuszost.

Mire kívülről betódultak, a legény már a cirkuszos mellén térdelt s elnyeklett fejét verte a padlóba.

— Levágtál, бүдös? Levágtál? Ne a böcsületem.

S csak püfölte vérbeborult szemekkel. Roppant ökle járt, mint a buzogány s majdnem agyonverte a cirkuszost, mire kivették a kezéből.

Dallos Sándor.